

УДК: 343.2.01: 351.74

*Хараберюш І. Ф.,**доктор юридичних наук, професор
кафедра права та публічного адміністрування
(Маріупольський державний університет)*

СПЕЦІАЛЬНА ТЕХНІКА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КАТЕГОРІЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Постановка проблеми. Розвиток технічного забезпечення правоохоронної діяльності базується на досягненнях науки і техніки, проте знаходиться в прямій залежності від суспільного прогресу, ступеня розуміння суспільством погроз з боку злочинності, а відповідно – необхідності розробки і використання адекватних заходів протидії їй.

Спостерігається впровадження та використання науково-технічних досягнень в усіх сферах правоохоронної діяльності. Тому постійне зростання технічної оснащеності правоохоронних органів України, наявність правоохоронних структур призвели до виникнення самостійних груп технічних засобів. Вони групуються за основними напрямками діяльності правоохоронних органів (слідча, оперативно-розшукова, адміністративно-правова, охоронна) [1, с. 37-41] і об'єднуються, ми вважаємо, загальним поняттям «спеціальна техніка правоохоронних органів».

© Хараберюш І. Ф., 2019

© Національний університет «Острозька академія», 2019

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

Спеціальна техніка правоохоронних органів, як і будь-який інший об'єкт наукового дослідження, має певне число ознак, рис, властивостей і тому закономірним є в нашій юридичній науці визначити місце і надати чітке визначення цій категорії. Не є секретом, що понятійна злагожденість особливо важлива для юриспруденції, і без розвиненого понятійного апарату, за допомогою якого поглиблюється вивчення правової дійсності, не можна розраховувати на розвиток юридичної науки.

З іншого боку, втілення в життя нової соціальної політики та побудова в Україні правової держави потребує в свою чергу модернізації вітчизняної правової системи. Виходячи з цього для забезпечення ефективної діяльності правоохоронних органів у протидії злочинності в умовах сьогодення важливим питанням є здійснення наукового пошуку щодо вирішення проблем теорії права, а в нашому випадку саме визначення спеціальної техніки, що використовується в правоохоронній діяльності, як наукової категорії, що складає, на нашу думку, окрему дисципліну юридичної науки.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженнями використання технічних засобів, і спеціальної техніки в тому числі, у правоохоронній діяльності займались П.П. Артеменко, Р.С. Белкін, В.В. Бірюков, Д.Д. Бєгов, О.Г. Волеводз, В.І. Гончаренко, Л.І. Громовенко, В.І. Декшне, О.Ф. Долженков, П.А. Єрмаков, Ю.Ф. Жаріков, В.П. Захаров, І.О. Ієрусалимов, І.П. Козаченко, Є.Д. Лук'янчиков, С.С. Овчинський, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, Ю.О. Пілюков, М.А. Погорецький, О.О. Пунда, М.В. Салтевський, Е.Ф. Толмачев, І.Р. Шинкаренко та багато інших учених. Але досі немає чіткої понятійної та структурної визначеності спеціальної техніки, яка використовується у правоохоронній діяльності, окреслення її системи, тлумачення її як правової дефініції.

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

Метою статті – окреслити місце спеціальної техніки, що використовується у правоохоронній діяльності, в системі юридичних наук, визначити її систему, надати загальну характеристику спеціальній техніці та описати її класифікацію.

Виклад основного матеріалу. Ми підтримуємо думку, що засоби, як правова категорія, є інструментами забезпечення будь-якої діяльності та мають загальнонауковий, міжгалузевий характер [2, с. 66]. Технічні засоби, як окремий різновид засобів, також можуть розглядатись з цих позицій і відноситись до різних галузей юридичної науки.

Досліджуючи практику застосування терміна «технічні засоби» та похідних словосполучень (науково-технічні засоби, спеціальна техніка, спеціальні технічні засоби), ми встановили, що вони мають настільки широке використання у наукових виданнях, законодавчих і нормативних актах, які відносяться до діяльності десятків міністерств і відомств, виконуючих зовсім різні й не пов'язані між собою завдання, що застосування їх поза контекстом (наприклад, для правоохоронної діяльності) і без спеціального коментарю втрачає всякий зміст.

Для визначення обсягу поняття ми застосуємо метод вибору критерію. Тому, щоб визначити обсяг поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів», необхідно вибрати критерії, за якими ми його визначатимемо. З відповідних у такому випадку критеріїв ми можемо виділити семантику словосполучення; систему; структуру; практичне значення; схожість спеціальної техніки з технікою, засобів спеціальної техніки з науково-технічними засобами, що використовуються в правоохоронній діяльності.

Почнемо з семантичного аналізу сутності і змісту терміну «спеціальна техніка», в якому спочатку виділимо значення складового

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

елементу «техніка». В цьому контексті ми погоджуємося з А.В. Хворостянкіною, яка доводила, що оскільки будь-який нормативний припис виражається за допомогою мови (юридичної мови), елементарною структурною одиницею якої є слово (термін), важливо, щоб зміст і обсяг таких термінів був зрозумілим для всіх суб'єктів, яким адресується правовий припис. Одним із способів забезпечення ясності нормативного припису та зрозумілості наміру законодавця є застосування законодавчих дефініцій в текстах відповідних нормативно-правових актів [3].

Термін «спеціальна техніка» включає в себе дві складові. Звернувшись до тлумачних словників, можна з'ясувати, що поняття «спеціальна» означає особлива, винятково для чого-небудь призначена, а також відноситься до окремої галузі чогось, притаманна будь-якої спеціальності [4, с. 753].

Під терміном «техніка» розуміється, по-перше, сукупність засобів праці, знарядь, за допомогою яких створюють що-небудь, по-друге, безпосередньо самі машини, знаряддя, пристрої та, по-третє, сукупність знань, засобів, способів, прийомів, використовуваних в якій-небудь справі [4., с. 795; 5, с. 507; 6., с. 1321].

Таким чином, техніка, з одного боку, – це сукупність засобів діяльності, створених для здійснення процесів виробництва і обслуговування невиробничих потреб суспільства; з іншого – сукупна характеристика використовуваних для досягнення мети навичок, прийомів і методів.

Таке розуміння змісту слова «спеціальна техніка», як ми вже визначали, робить некоректним його використання поза контекстом, без визначення сфери застосування цієї техніки. При цьому приналежність до «спеціальних» може визначатися як спеціальною конструкцією,

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

технічними можливостями і призначенням приладу, пристосування або пристрою, так, ми вважаємо, і особливими (специфічними) тактичними прийомами використання тих або інших технічних засобів. У ряді випадків і сам технічний засіб, і тактика його застосування можуть бути спеціальними.

Таким чином, стосовно «спеціальної техніки правоохоронних органів» у самому загальному вигляді мова йдеться щодо *сукупності засобів спеціальної техніки, тактики і методики їх ефективного використання в правоохоронній діяльності.*

Реалізація поставленої мети дослідження потребує уточнення цієї дефініції з урахуванням останніх досягнень науки та новацій в законодавстві України. Це також виявляється актуальним, тому що до сьогодні немає однозначного трактування цього терміну.

Проводячи історичний екскурс щодо визначення поняття «спеціальна техніка», ми можемо відзначити трактування його з позиції криміналістики як різновиду технічних засобів оперативно-розшукової діяльності, який являє собою систему приладів, пристроїв, матеріалів і речовин, що використовуються для збирання інформації негласними прийомами [7].

Також формування наукової думки щодо поняття «спеціальна техніка» складалося з визнанням його як узагальнюючого, родового поняття щодо технічних засобів, що використовуються в діяльності органів внутрішніх справ [8, с. 3-4; 9 с. 5].

Слушною, ми вважаємо, є думка П.П. Артеменка, який визначаючи поняття «оперативна техніка» і «оперативно-технічні засоби», підкреслював, що ці засоби за своїм прямим призначенням, цільовою спрямованістю, конструктивними даними, тактичними особливостями

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

використання, особовою нормативною регламентацією отримали «спеціальний» характер використання в боротьбі зі злочинністю. До їх сукупності відносяться спеціально сконструйовані або пристосовані до специфічних потреб оперативно-розшукової діяльності криміналістичні, радіотехнічні, хімічні, оптичні, фототехнічні, звукозаписуючі й інші науково-технічні засоби [10, с. 4]. За аналогією ми можемо вважати, що і криміналістична техніка має спеціальне призначення в правоохоронній діяльності для отримання процесуальної інформації.

Поняття «спеціальна техніка» почало формуватися у другій половині ХХ ст. і пов'язано з розвитком міліцейської науки. Найбільш вдалим на той час, ми вважаємо, визначення спеціальної техніки як системи технічних засобів, пристроїв і відповідних тактико-технічних прийомів, які використовуються органами внутрішніх справ при умові суворого дотримання законності з метою забезпечення охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, організацією режиму отримання й охорони засуджених [11, с. 15-16].

Розглядаючи використання технічних засобів в правоохоронній діяльності в межах існуючого у той час технічного та правового забезпечення, ми можемо зробити висновок, що автори по-різному підходили до визначення самого поняття «спеціальна техніка». Окремі науковці звужували його до технічних засобів тільки оперативно-розшукового призначення [7], інші, визнаючи це поняття родовим, обмежувались тільки технічними засобами [8] не враховуючи методичку і тактику їх використання, деякі з них, даючи визначення спеціальній техніці, ураховували її складові, але недостатньо, на нашу думку, окреслювали напрямки й форми її використання [9] або не враховували структурних змін, які мали місце в органах внутрішніх справ [11].

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

Не краще становище щодо визначення спеціальної техніки, що використовується в правоохоронній діяльності, і в останніх роботах науковців України та інших держав.

Р.В. Мукоїда та А.О. Шелехов визначають спеціальну техніку як систему технічних засобів і відповідних тактичних прийомів, які застосовуються органами внутрішніх справ при умові суворого додержання законності в боротьбі із злочинністю, забезпеченні громадського порядку та виконання інших, покладених на них функцій. При цьому до технічних засобів вони відносять: сім основних класів: засоби зв'язку; засоби сигналізації та промислового телебачення; оперативно-технічні засоби (засоби негласної фотозйомки та відеозапису, засоби негласного звукозапису, пошукові прилади; прилади нічного спостереження; спеціальні хімічні речовини); засоби розвідки та технічного захисту інформації; криміналістична техніка; інформаційні системи; засоби індивідуального захисту та активної оборони [12, с. 5]. Ми вважаємо, що визначення не враховує останніх досягнень науки та нечітко визначає класифікацію спеціальної техніки за напрямками діяльності органів внутрішніх справ.

Окремі автори не обмежуються органами внутрішніх справ, а розглядають спеціальну техніку для правоохоронних органів взагалі. Вони під спеціальною технікою правоохоронних органів розуміють прилади, пристрої, обладнання, механізми, хімічні речовини та інші створені людиною предмети (а також способи їх застосування), які можуть бути правомірно і результативно використані при проведенні оперативно-розшукових заходів, слідчих дій, підтримці режиму у виправних установах, охороні правопорядку з метою профілактики злочинності та розкриття злочинів в містах та інших населених пунктах [13, с. 5; 14, с. 6].

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

Є.Н. Бистряков, М.В. Савельєва, О.Б. Смушкін доводять, що спеціальна техніка являє собою сукупність технічних засобів і науково обґрунтованих прийомів їх правомірного використання уповноваженими на те співробітниками правоохоронних органів з метою попередження і розкриття злочинів, інших правопорушень, розшуку злочинців, утримання під вартою засуджених, а також осіб, підозрюваних і звинувачених у вчиненні злочинів [15, с. 10].

Ми бачимо, що автори, враховуючи основні елементи поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів», перевантажують його функціональними властивостями цих засобів та не розкривають перспективних напрямків їх удосконалення, пов'язаних з появою нових видів злочинів.

Поява нових видів злочинів в інформаційно-комунікаційній сфері (сфера нових інформаційних технологій) і практичний досвід протидії цим злочинам дозволив нам включити до засобів спеціальної техніки специфічні засоби протидії – програмні та програмно-технічні засоби [16, с. 74; 17], які принципово відрізняються від традиційних засобів, віднесених до категорії спеціальних.

Розглядаючи інформаційне забезпечення протидії злочинності, ми також побачили появу дуже важливого засобу збирання, накопичення, збереження, обробки, пошуку та надання необхідної інформації – автоматизованих інформаційно-пошукових систем та автоматизованих спеціалізованих систем [18; 19; 20; 21, с. 150-151]. Вони є специфічними програмно-апаратними комплексами, які складають, на нашу думку, окрему групу засобів спеціальної техніки під узагальнюючим терміном *«автоматизовані систем»*.

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://j.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

На основі узагальнення результатів досліджень в області інтелекту і інтелектуальних систем [22; 23; 24; 25; 26] ми стверджуємо, що це перспективний процес надання інформаційним системам, що використовуються для протидії злочинності, властивостей інтелекту: *комунікативних здібностей; аналітичних можливостей; здатності до самонавчання; адаптивності; здатності до самооцінки; творчості*. Цей процес повинен слугувати фактором інтенсивного розвитку та інструментом підвищення ефективності правоохоронної діяльності за допомогою розробки і впровадження нових технологій в таких напрямках: інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності; інформаційно-довідкове забезпечення правоохоронної діяльності; створення спеціалізованих інформаційних інтелектуальних систем оперативно-розшукового призначення; розвинення інтелектуальних систем відеоспостереження; охорона об'єктів; створення відомчих спеціалізованих інтелектуальних інформаційних систем; впровадження та розробка інтелектуальних інформаційних освітніх систем.

Ми вважаємо, що *інтелектуальні системи* це більш досконалий рівень автоматизованих систем, які також повинні складати окрему групу засобів спеціальної техніки, здатних значно підвищити ефективність роботи правоохоронних органів.

Розглянувши апаратну частину нашого поняття, ми повинні більш детально дослідити методологічну складову спеціальної техніки правоохоронних органів. З наведених вище визначень її основу складають тактико-технічні прийоми [11, с. 15-16], тактичні прийоми [12, с. 5], способи [13, с. 5; 14., с. 6], науково обґрунтовані прийоми [15, с. 10], які можна об'єднати загальним поняттям «методи використання». Однак, ми

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

вважаємо, цим не обмежується методологічна складова, в якій ми повинні враховувати сучасні інформаційні технології.

Спробуємо розібратись у чому полягає сутність феномену «інформаційні технології» для правоохоронних органів, яке смислове навантаження вони мають, які напрямки найбільш ефективного їх використання для суттєвого покращення діяльності правоохоронних органів можуть бути, й у чому полягає перспектива розвитку інформаційних технологій у правоохоронній сфері.

В Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки зазначено, що одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, яке ґрунтується на концепції та програмах інформатизації, створення різноманітних *інформаційно-комунікаційних технологій* і загальнодержавних інформаційно-аналітичних систем різного рівня та призначення [27, роз. 1].

Також ми бачимо, що в умовах глобальної інтеграції та жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів держав стає інформаційний простір. Сучасні *інформаційні технології* дають змогу державам реалізувати власні інтереси без застосування воєнної сили, послабити або завдати значної шкоди безпеці конкурентної держави, яка не має дієвої системи захисту від негативних інформаційних впливів [28, п. 19 роз. 9].

У Національній доктрині розвитку освіти пріоритетом розвитку освіти визначається впровадження сучасних *інформаційно-комунікаційних технологій*, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [29, роз. 1].

Серед об'єктивних чинників, що зумовлюють видозміну стереотипів діяльності сучасної людини, є інформатизація всіх сфер її діяльності й перманентне зростання обсягів інформації [30, с. 203], а це в свою чергу вимагає використання в професійній діяльності найсучасніших досягнень науково-технічного прогресу, одним з яких є інформаційні технології.

Ми бачимо, що інформаційні технології не тільки створюють умови для розвитку освіти, науки, культури, охорони довкілля та здоров'я людини, державного управління, але й мають суттєвий вплив і велике значення для забезпечення національної безпеки та оборони держави.

У той же час на державному рівні немає чіткого й однозначного понятійно-структурного визначення інформаційних технологій. Тільки в Законі України від 04.02.1998 № 74/99-ВР «Про Національну програму інформатизації» подано її тлумачення як *цілеспрямованої організованої сукупності інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування* [31, с. 403; 32, ст. 1]. Ми вважаємо, що таке визначення спрощує сприйняття цього терміну й не враховує можливості телекомунікаційних мереж та інформаційних процесів, що відбуваються в них, які є складовою інформаційних технологій.

Розглядаючи термін «технологія» в широкому значенні, ми маємо на увазі сукупність знань, які можна використовувати для виробництва товарів і послуг з економічних ресурсів. У вузькому значенні – це сукупність способів перетворення [речовини](#), [енергії](#), [інформації](#) в процесі

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

виготовлення продукції, обробки та переробки матеріалів, складання готових виробів, контролю якості, управління [31, с. 1245]. Поняття «технологія» містить у собі методи, способи, прийоми, режими роботи, послідовність операцій і процедур, вона тісно пов'язана із застосовуваними засобами, обладнанням, інструментами, використовуваними матеріалами.

Будь-яка технологія передбачає:

- предмет праці (предмет технологічного впливу, технологічний об'єкт),
- засоби праці (технологічні засоби),
- носія технологічних функцій (працівника, колективу тощо),
- рівень технологічного розвитку суспільства.

Термін «інформаційна» означає – та, що стосується інформації [33, с. 270]. Тому «інформаційна технологія» – технологія, яка призначена і стосується інформації. Предметом праці інформаційних технологій є інформація та інформаційні ресурси. Засобами праці в нашому випадку є засоби обчислювальної техніки та телекомунікації, а в перспективі – засоби обробки інформації та комунікації, що відповідають рівню технологічного розвитку суспільства. Носіями технологічних функцій можуть бути засоби обчислювальної техніки та телекомунікації, автоматизовані інформаційні системи або працівники правоохоронних органів.

Таким чином, *інформаційні технології – це сукупність методів, способів, прийомів обробки, переробки чи передачі інформації та інформаційних ресурсів засобами обчислювальної техніки та телекомунікації, автоматизованими інформаційними системами або*

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

безпосередньо працівниками для одержання необхідного інформаційного продукту, контролю діяльності або управління певними процесами.

Інформаційними ресурсами (об'єктами обліку) інформаційних систем правоохоронних органів є об'єктивно поєднаний набір відомостей, що безпосередньо стосується осіб, подій (кримінальних та адміністративних правопорушень), надзвичайних подій, який накопичується в процесі службової діяльності правоохоронних органів в обов'язі, структурі й порядку, що визначаються завданнями, покладеними на них, відповідно до чинного законодавства.

З наведеного вище ми можемо надати авторське визначення терміну «спеціальна техніка правоохоронних органів». *Спеціальна техніка правоохоронних органів – це сукупність засобів спеціальної техніки та методики їх правомірного використання з метою виконання завдань, поставлених перед правоохоронними органами. Засобами спеціальної техніки відповідно до цього визначення є – технічні, програмно-технічні та програмні засоби, спеціальні пристрої, речовини, автоматизовані та інтелектуальні системи. Методичну основу спеціальної техніки складають науково обґрунтовані тактичні прийоми, способи та інформаційні технології.*

Далі розглянемо систему спеціальної техніки правоохоронних органів як наукового поняття.

Система – це сукупність якісно визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємозв'язок. Системність – це об'єктивна властивість, притаманна кожному об'єкту матеріального світу, явищу, події. Спеціальна техніка як галузь знань є сукупністю знань, що перебувають у певній послідовності щодо їхньої значущості, взаємозв'язку та відношення.

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

Узагальнення накопичених у процесі історичного розвитку наукових даних є одним із первинних етапів становлення науки як відокремленої галузі знань, а зведення цих даних у логічно обґрунтовану систему свідчить про самостійність і ступінь зрілості науки, рівень теоретичного узагальнення відображених у її предметі явищ об'єктивної дійсності, які вивчаються цією наукою. Система будь-якої науки визначається не довільним віднесенням тих чи інших питань до однієї дисципліни, а об'єднанням їх на підставі внутрішньої єдності та об'єктивних зв'язків. Як і кожна наука, спеціальна техніка правоохоронних органів має свою систему яка формувалась впродовж певного часу і потребує чіткого визначення з урахуванням вимог сьогодення.

Ми вже знаємо – поняття «спеціальна техніка» має узагальнююче значення і використовується у законодавчих та нормативних актах, що регулюють діяльність багатьох міністерств та відомств. Так само і термін «спеціальна техніка правоохоронних органів» об'єднує усі технічні засоби, які використовуються в діяльності правоохоронних органів та вивчаються окремими науковими дисциплінами. Ми в своїх попередніх роботах [1, с. 37-41] та окремі науковці у своїх дослідженнях [11, с. 15-16.] основою для міждисциплінарного поділу спеціальної техніки використали професійну спрямованість її використання – слідча, оперативно-розшукова, адміністративно-правова. Це обумовлено тим, що, по-перше, має місце нормативно-правове регулювання використання технічних засобів в кожному з цих напрямів діяльності правоохоронних органів. По-друге, створена наукова база щодо теорії та практики використання науково-технічних засобів. По-третє, напрацьований великий практичний досвід застосування техніки, що дозволив створити методичну основу

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

використання цих засобів в кожному з названих вище напрямках діяльності правоохоронних органів.

Під поняттям «спеціальна техніка правоохоронних органів», за аналогією з криміналістичною технікою [34, с. 64; 35, с. 41-42] та оперативною технікою [36], по-перше, розуміється розділ таких наук як криміналістика, оперативно-розшукова та адміністративна діяльність; по-друге – як сукупність засобів спеціальної техніки та методів їх використання в правоохоронній діяльності; по-третє – як навчальна дисципліна «Спеціальна техніка правоохоронних органів».

Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна галузь юридичної науки являє собою систему наукових положень та рекомендацій, що створюють умови для розробки технічних засобів (криміналістичних, оперативно-технічних, організаційних, охоронних), а також науково-обґрунтованих способів, прийомів та інформаційних технологій з метою протидії злочинності правоохоронними органами.

На нашу думку, систему спеціальної техніки правоохоронних органів повинні складати елементи, до яких входять *загальні положення та галузі спеціальної техніки правоохоронних органів*. Загальні положення повинні визначати основні поняття, систему, принципи використання, завдання спеціальної техніки, загальну характеристику засобів спеціальної техніки, прийомів і способів їх застосування, правову регламентацію при вирішенні завдань правоохоронної діяльності.

Галузі спеціальної техніки правоохоронних органів, як ми вже визначали, повинні складатись з основних напрямків її використання в правоохоронній діяльності. За напрямками використання вона може розглядатися стосовно слідчої діяльності – *криміналістична техніка*,

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

оперативно-розшукової діяльності – *оперативна техніка*, адміністративно-управлінської – *організаційна техніка*.

В свою чергу засоби спеціальної техніки, ми вважаємо, можуть класифікуватись за трьома критеріями: *напрямки застосування; джерела походження; призначення*.

За напрямками застосування засоби спеціальної техніки можна поділити на засоби криміналістичної, оперативної, організаційної та охоронної техніки.

Стосовно джерел походження засоби спеціальної техніки, які використовуються в діяльності правоохоронних органів, можна поділити на три великі групи: загального застосування (приспосовані), загального застосування з незначною доробкою (модифіковані) і спеціально розроблені (унікальні).

За призначенням засоби спеціальної техніки можна розглядати, ураховуючи їх технічні можливості, які використовуються для реалізації форм діяльності правоохоронних органів, а саме: судової; досудового розслідування; оперативно-розшукової; розвідувальної; контррозвідувальної; контрольно-наглядової; адміністративної, охоронної. За призначенням вони, ми вважаємо, поділяються на: засоби фіксації інформації; засоби організації управління (засоби зв'язку, підсилення мови, системи збору, накопичення та аналізу інформації тощо); технічні засоби охорони; пошукову техніку; засоби спостереження та контролю; спеціальні хімічні речовини; спеціальні засоби захисту; засоби та системи негласного отримання інформації та слідів протиправної діяльності тощо.

Виходячи з визначеного нами поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів» і враховуючи надані науковцями роз'яснення щодо науково-технічних засобів, що використовуються в кримінальному

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

процесі, – «сукупність приладів, пристроїв, апаратури, інструментів та матеріалів, що застосовуються відповідно до закону спеціально уповноваженими особами для досягнення науково обґрунтованого результату, який сприяв би захисту прав та законних інтересів учасників кримінального процесу, повному та швидкому розкриттю злочинів і викриттю осіб, винних у їх вчиненні» [37, с. 8] ми можемо встановити співвідношення між ними. У цьому контексті синонімами поняття «науково-технічні засоби» виступають «засоби спеціальної техніки» – *технічні, програмно-технічні та програмні засоби, спеціальні пристрої, речовини, автоматизовані та інтелектуальні системи*, які включаються як специфічна складова до науково-технічних засобів.

Висновки. Підсумовуючи, ми можемо стверджувати, що спеціальна техніка правоохоронних органів – це сукупність засобів спеціальної техніки та методики їх правомірного використання з метою виконання завдань, поставлених перед правоохоронними органами.

Розвиток засобів спеціальної техніки правоохоронних органів, як складової науково-технічних засобів, базується на досягненнях науки і техніки, проте знаходиться в прямій залежності від суспільного прогресу, ступеня розуміння суспільством погроз з боку злочинності, а відповідно – необхідності розробки і використання адекватних заходів протидії їй. У цьому процесі реалізуються такі соціальні функції спеціальної техніки, як пізнавальна, творча, освітня, впроваджувальна, діяльнісна і ін. В певній мірі для розвитку науково-технічного забезпечення правоохоронної діяльності характерна інноваційна діяльність, що виражається формулою розробка - апробація - впровадження - практика [38, с. 10].

Спеціальна техніка правоохоронних органів є міждисциплінарною юридичною наукою, складові якої вивчаються такими науками як

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

кримінальний процес і криміналістика, оперативно-розшукова діяльність, адміністративне право і процес. Її систему складають загальні положення та окремі галузі.

Галузі спеціальної техніки правоохоронних органів складаються з основних напрямків її використання в правоохоронній діяльності і поділяються на криміналістичну техніку, оперативну техніку та організаційну техніку.

Засоби спеціальної техніки класифікуються за трьома критеріями: напрямки застосування; джерела походження; призначення. За напрямками застосування засоби спеціальної техніки поділяються на засоби криміналістичної, оперативної, організаційної та охоронної техніки. Стосовно джерел походження засоби спеціальної техніки, які використовуються в діяльності правоохоронних органів, поділяються на три великі групи: загального застосування (приспосовані), загального застосування з незначною доробкою (модифіковані) і спеціально розроблені (унікальні). За призначенням вони поділяються на: засоби фіксації інформації; засоби організації управління (засоби зв'язку, підсилення мови, системи збору, накопичення та аналізу інформації тощо); технічні засоби охорони; пошукову техніку; засоби спостереження та контролю; спеціальні хімічні речовини; спеціальні засоби захисту; засоби та системи негласного отримання інформації та слідів протиправної діяльності тощо.

Список використаних джерел

1. Хараберюш І.Ф. Протидія злочинності засобами спеціальної техніки: концептуальний підхід: монографія / І.Ф. Хараберюш. – Донецьк: Вид-во „Ноулідж”, 2011. – 362 с.

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

2. Олійник О.В. Адміністративно-правові засоби забезпечення інформаційної безпеки / О.В Олійник // Юридичний вісник. – 2015. – № 1(34). – С. 65-69.
3. Хворостянкіна А.В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії / А.В. Хворостянкіна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://minjust.gov.ua/m/str_6669.
4. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / С.И.Ожегов; под ред. Н.Ю. Шведовой. – М.: Рус. яз., 1990. – 921 с.
5. Словарь иностранных слов. – М.: Рус. яз., 1989. – 624 с.
6. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – М.: Сов. энциклопедия, 1985. – 1600 с.
7. Криміналістика: підручник для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / [П.Д.Біленчук, О.П.Дубовий, М.В.Салтевський, П.Ю.Тимошенко]. – К.: АТІКА, 1998. – 416 с.
8. Левков А.И. Использование средств специальной техники в работе уголовного розыска: научно-практическое пособие / А.И.Левков, П.М.Ануфриев. – Омск, 1979. – 96 с.
9. Декшне В.И. Технические средства и системы управления в органах внутренних дел. Ч. 1. Оперативная техника: учебное пособие / В.И.Декшне, А.П.Романов, Ю.В.Чекмарев. – М.: Акад. МВД СССР, 1986. – 82 с.
10. Артеменко П.П. Специальные оперативно-технические средства: учебное пособие / П.П.Артеменко. – К., 1988. – 88 с.
11. Специальная техника и ее применение: учебное пособие / П.П.Артеменко, Б.П.Воронин, Г.М.Воскресенский [и др.]. – М.: Акад. МВД СССР, 1982. – 348 с.

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://j.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

12. Мукоїда Р.В. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ.: навч. посіб. / Р.В. Мукоїда, А.О. Шелехов ; за заг. ред. С. В. Кузніченка. — Одеса: ОДУВС, 2013. — 134 с.

13. Специальная техника правоохранительных органов: учебное пособие / сост. : Е. Р. Пудаков, Р. Р. Яппаров; Башкирский институт социальных технологий (филиал) ОУП ВО «Академия труда и социальных отношений». – Уфа : Изд-во БИСТ (филиал) ОУП ВО «АТиСО», 2017. – 240 с.

14. Леонов С.Н. Специальная техника правоохранительных органов. Курс лекций / С.Н.Леонов, В.Г.Попов. – Томск, Кузбасский институт ФСИН России, Томский филиал, 2010. – 271 с.

15. Быстряков, Е.Н. Специальная техника : учебное пособие / Е.Н. Быстряков, М.В. Савельева, А.Б. Смушкин. — 2-е изд., стер. — Москва : ЮСТИЦИЯ, 2018. — 252 с.

16. Хараберюш І.Ф. Використання оперативно-технічних засобів щодо протидії злочинам у сфері нових інформаційних технологій: дис. ... канд. юрид. наук: 21.07.04 / Хараберюш Іван Федорович. – Львів, 2006. – 265 с.

17. Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій: монографія / [І.Ф. Хараберюш, В.Я. Мацюк, В.А. Некрасов, О.І. Хараберюш]. – К. : КНТ, 2007. – 196 с. – (Сер.: Проблеми оперативно-розшукової діяльності).

18. Бегов Д.Д. Сучасні технології в судовій акустиці (проблеми автоматизації експертних досліджень): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 „Кримін. процес та криміналістика; суд. експертиза” / Д.Д. Бегов. – К., 2003. – 18 с.

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

19. Пілюков Ю.О. Використання інформаційних систем в експертних підрозділах МВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 „Кримін. процес та криміналістика; суд. експертиза” / Ю.О. Пілюков. – К., 2009. – 20 с.
20. Захаров В.П. Інформаційне забезпечення боротьби зі злочинністю: монографія / В.П.Захаров. – Львів: ЛДУВС, 2008. – 472 с.
21. Хараберюш І.Ф. Спеціальна техніка як чинник впливу на стан оперативної обстановки території обслуговування підрозділами карного розшуку / І.Ф.Хараберюш // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. Спеціальний випуск № 2. Частина 1. – 2011. – № 2. – С 146-157.
22. Остроух А.В. Интеллектуальные системы: учебное пособие / А.В.. Остроух. – Красноярск: Научно-инновационный центр, 2015. – 110 с.
23. Творошенко І.С. Конспект лекцій з дисципліни «Інтелектуальні геоінформаційні системи» / І.С..Творошенко. – Харків: ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. – 95 с.
24. Коровин А.М. Интеллектуальные системы: текст лекцій / А.М..Коровин. – Челябинск: Издательский центр ЮУрГУ, 2015. – 60 с.
25. Хараберюш І.Ф. Перспективи захисту власності засобами охоронної техніки в Україні: організаційно-правові основи / І.Ф.Хараберюш // Науковий журнал KELM. – Lublin: Fundacja ISAP, 2018. – № 4(24). – 311 с. – С. 254-262. DOI 10.5281/zenodo.2592648.
26. Хараберюш І.Ф. Інтелектуальні системи в правоохоронній діяльності / І.Ф.Хараберюш // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право / гол. ред. К.В. Балабанов ; відп. ред. серії Є.В.Годованик. – Маріуполь : МДУ, 2018. – Вип. 16. – 170с. – С. 39-45.

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

27. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

28. Про Доктрину інформаційної безпеки України: указ президента України від 8.07.2009 № 514/2009З.

29. Про національну доктрину розвитку освіти: указ президента України від 17.04.2002 № 347/2002.

30. Білоус В.В. Криміналістичні коментарі кодифікованих законодавчих актів: проблеми і шляхи їх вирішення / В.В. Білоус // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. – 2012. – № 23. – С. 202-214.

31. Великий тлумачний словник сучасної української мови/ Уклад. і гол. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпень: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

32. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

33. Нечволод Л.І. Сучасний словник іншомовних слів / Л.І. Нечволод. – Харків: ТОРГСІН ПЛЮС, 2007. – 768 с.

34. Криміналістика : підручник. / В. . Пясковський, Ю.М. Черноус, А.В.Іщенко, О.О. Алексєєвтаін. – К. : «Центручбовоїлітератури», 2015. – 544 с.

35. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В.М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська]. – 2-евид, перероб. ідоп. – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-твнутр. справ ; ЛіраЛТД, 2017. – 480 с.

36. Хараберюш І.Ф. Оперативна техніка як теоретико-прикладна категорія оперативно-розшукової науки / І.Ф.Хараберюш // Вісник

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

Маріупольського державного університету. Серія : Право / гол. ред. К. В. Балабанов ; відп. ред. серії О.В. Філонов. – Маріуполь : МДУ, 2017. – Вип. 13. – 199с. – С. 77-82.

37. Пунда О.О. Використання даних, одержаних в результаті застосування науково-технічних засобів, для доказування в кримінальному процесі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 „Кримін. процес та криміналістика; суд. експертиза” / О.О. Пунда. – К., 2002. – 18 с.

38. Ткачук Т.А. Научно-техническое обеспечение розыскной деятельности в уголовном процессе России: диссертация ... доктора юридических наук: 12.00.09 / Ткачук Татьяна Алексеевна. - Владимир, 2011. - 394 с.

Хараберюш І.Ф.

Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки

Висвітлюється роль і місце спеціальної техніки у правоохоронній діяльності як міждисциплінарної категорії юридичної науки. Для визначення обсягу поняття «спеціальна техніка правоохоронних органів» застосовується метод вибору критерію. З критеріїв виділяється семантика словосполучення; система; структура; практичне значення; схожість спеціальної техніки з технікою, засобів спеціальної техніки з науково-технічними засобами, що використовуються в правоохоронній

▪ Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

діяльності. Визначаються перспективні напрямки розвитку спеціальної техніки, що використовується в правоохоронній діяльності.

Ключові слова: спеціальна техніка, правоохоронна діяльність, система, класифікація, інформаційні технології, інтелектуальні системи.

Хараберюш І.Ф.

Special equipment of law enforcement agencies as an interdisciplinary category of legal science

Освещается роль и место специальной техники в правоохранительной деятельности как междисциплинарной категории юридической науки. Для определения объема понятия «специальная техника правоохранительных органов» применяется метод выбора критерия. В качестве критериев выделяется семантика словосочетания; система; структура; практическое значение; сходство специальной техники с техникой, средств специальной техники с научно-техническими средствами, используемыми в правоохранительной деятельности. Определяются перспективные направления развития специальной техники, используемой в правоохранительной деятельности.

Ключевые слова: специальная техника, правоохранительная деятельность, система, классификация, информационные технологии, интеллектуальные системы.

Kharaberyush I.F.

Special equipment of law enforcement agencies as an interdisciplinary category of legal science

It covers the role and place of special technology in law enforcement as an interdisciplinary category of legal science. To determine the scope of the

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.

term “special technique of law enforcement agencies”, the criterion selection method is applied. The criteria are the semantics of the phrase; system; structure; practical value; the similarity of special equipment with equipment, means of special equipment with scientific and technical means used in law enforcement. The term “special equipment of law enforcement agencies” means the totality of special equipment and methods of their legitimate use in order to fulfill the tasks assigned to law enforcement agencies. The means of special equipment include hardware, software and hardware, software, special devices, substances, automated and intelligent systems. The methodological basis of special equipment is scientifically based tactics, methods and information technology. The system of special technology law enforcement agencies are general provisions and areas of its application. The areas of application are determined by the main areas of law enforcement activity: investigative, operational investigative, administrative. It identifies promising areas for the development of special equipment used in law enforcement.

Keywords: *special equipment, law enforcement, system, classification, information technology, intellectual systems.*

-
- Спеціальна техніка правоохоронних органів як міждисциплінарна категорія юридичної науки / Хараберюш І. Ф. // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2019. – № 1(19) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2019/n1/18hifkyn.pdf>.